

Література:

1. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі: навч. посібник / Я. Тимків. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 11.
2. Gould J.W., Kolb W.L. (red.). A Dictionary of the Social Science. – London: Tavistock Publications, 1964. – P. 629.
3. The Oxford Reference Dictionary / ed. J.M. Hawkins. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – P. 749.
4. Шаленна Н. Концепція соціетальної безпеки у праці Баррі Бузана / Н.Шаленна // Трансформація міжнародної безпеки: сучасні виклики та загрози: матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 22-23 березня 2018 року / Упорядники М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик, П. Байор. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – С.102-105.
5. Buzan B. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era / Barry Buzan. – London: Harvester Wheatsheaf, 1991. – 393 p.

САМОВРЯДНІ ТРАДИЦІЇ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Гудзь Тетяна Іванівна,

доцент кафедри конституційного і міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ

Конституція України (ч. 2 ст. 5) закріплює, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування є неодмінним атрибутом демократичної організації влади у сучасному суспільстві. Проголошення України суверенною та незалежною, демократичною, правовою державою докорінно змінило ставлення до місцевого самоврядування з боку держави. Принцип визнання та гарантування місцевого самоврядування став одним із найважливіших елементів конституційного ладу. Як зазначає відомий український правознавець М.О. Баймуратов, «у питанні зміцнення і стабілізації, підвищення дієвості й ефективності державної влади важлива роль відводиться

владі самоврядній...» [1, с. 72]. Адже саме органи місцевого самоврядування максимально наближені до населення й забезпечують самостійне вирішення населенням питань місцевого значення, реалізацію життєво важливих прав та інтересів громадян, їх соціальний захист.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених засвідчує, що самоврядність у тій чи іншій формі завжди була притаманна державно-політичній організації суспільства.

В умовах України еволюція розвитку самоврядних форм організації суспільного життя зазнала виразних змін. Розвиток публічних форм організації самоврядних інститутів відбувався в умовах зовнішньої державної експансії. Це органічне поєднання самоврядних форм організації суспільного життя, релігійних духовних засад християнства, а також розвинуті форми самоврядування створили об'єктивну базу для зародження державних інститутів публічної влади, які стали реальною основою для подальшого виникнення державності та громадянського суспільства [2, с. 27].

Місцеве самоврядування існувало ще за часів Київської Русі, коли на чолі держави стояв київський князь. Завдяки поділу князем своєї влади, у цей період на основі звичаєвого права складаються та розвиваються різні форми місцевого самоврядування (сільська, міська, регіональна). Регіональне самоврядування розвивалося і виявлялося у формі «віче».

Період Великого Князівства Литовського, а потім і Речі Посполитої характеризується складною системою взаємин, що сформувалася між міськими громадами, державою і власниками міст, що обумовлювалася статусом конкретного міста. Саме у цей час в містах України з середини XIV ст. набуває поширення Магдебурзьке право. Надавши певних рис західноєвропейського міського устрою організації самоврядності українських міст, магдебурзьке право стало одним із важливих чинників культурного і правового зближення України із Західною Європою [3, с. 99]. Самоврядування стимулювало у широких верств населення повагу до права на свободу та самоорганізацію різних сфер суспільного життя.

Особливого значення набуває місцеве самоврядування у розвитку української державності за часів Української козацької держави. Якщо Запорозька Січ мала військово-політичне утворення, де існувала самоврядність як особлива модель з інтегративним публічним механізмом та інструментом інституалізації державних структур, військових за формою, самоврядних за походженням та функціями й змістом діяльності, то у Запорозьких вольностях була запроваджена паланкова адміністративно-територіальна структура, що є особливою формою державного устрою з паланковим адміністративно-територіальним поділом.

Разом з тим, підписання у 1654 р. Переяславської угоди між Україною і Московською державою призвело до поступової ліквідації українських форм місцевого самоврядування, що не могло не позначитися на українській державності. Крім того, ліквідація Запорізької Січі у 1775 р. та скасування у 1781 р. полково-сотенного адміністративно-територіального поділу практично остаточно зруйнували національну систему органів місцевого самоврядування.

Певне відродження місцевого самоврядування спостерігається за часів входження України до Російської імперії, коли на деяких українських територіях запроваджується губернський поділ і російська система місцевого самоврядування. У всіх містах були створені нові органи місцевого самоврядування – міські думи. Разом з тим, цілком зрозуміло, що у цей період відбувається лише процес уніфікації форм місцевого самоврядування в Україні за російським зразком.

Нові перспективи для розвитку місцевого самоврядування і української державності відкрила Лютнева революція 1917 р., коли йшла боротьба за національну державність в Україні. Поряд із становленням органів державної влади відбувався розвиток й органів місцевого самоврядування.

З проголошенням незалежної Української Народної Республіки було здійснено спробу реформувати місцеве самоврядування. Загальні принципи місцевої влади вперше окреслив М. Грушевський, який вважав, що влада повинна бути обраною народом.

Нажаль, ні Центральна Рада, ні Гетьманат, ні Директорія, які робили спроби побудувати систему місцевого самоврядування в Україні, цього зробити не змогли. В Конституції УНР місцевому самоврядуванню як складнику нового демократичного ладу було приділено значну увагу, однак українська влада для активізації діяльності органів місцевого самоврядування не мала для цього ніяких засобів.

У період становлення радянської влади «всі органи місцевого самоврядування були ліквідовані та замінені органами «пролетарської диктатури». До влади прийшли більшовики, які відкидали класичне самоврядування як буржуазний інститут. Уже в період громадянської війни утворені ними ради втратили функцію місцевого самоврядування і працювали виключно як органи пролетарської диктатури» [4, с. 167].

Однак слід відзначити, що певні зусилля щодо розвитку громадського самоврядування комуністичного зразка мали місце у 1956-1964 рр. Але посилення централізації та одержавлення місцевого життя протягом 1965-1982 рр. звели нанівець усі спроби.

Початок реорганізації державної влади в Україні наприкінці 80-х р. XX ст. не міг оминати і місцеве самоврядування. Першою спробою трансформації місцевих рад усіх територіальних рівнів, які входили до єдиної системи органів державної влади, в органи місцевого самоврядування, було прийняття Закону «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» 1990 р. Закон повернув у вжиток сам термін «місцеве самоврядування» та скасував підпорядкування рад та їх виконавчих органів по вертикалі, що означало відмову від принципу «демократичного централізму» [5, с. 41].

Наступні кроки у становленні місцевого самоврядування в умовах здійснення політико-правових і економічних реформ та його вплив на українську державність передбачали відхід від дуалізму та впровадження інститутів місцевого і регіонального самоврядування, розвиток ефективної системи і механізмів місцевого самоврядування згідно з міжнародними стандартами і демократичними цінностями [6, с. 53].

Процес роздержавлення Рад, перетворення їх на представницькі органи місцевого самоврядування, звільнення від виконання ними державних функцій та зосередження зусиль на вирішення питань місцевого життя в інтересах населення відповідної території, започаткував новий Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», прийнятий 26 березня 1992 р.

Важливою віхою в історії вітчизняного місцевого самоврядування стала Конституція України 1996 р. та прийнятий на її основі Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» 1997 р. Цей Закон визначив систему і гарантії місцевого самоврядування в Україні, основи організації і діяльності, правового статусу і відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Незважаючи на це, більшість науковців сходяться на тому, що до сьогодні нашої державі так і не вдалося створити дійсно сильне та ефективне місцеве самоврядування, що могло б ефективно вирішувати проблеми місцевого значення, тим самим забезпечити покращення умов життя жителів країни та зняти з органів центральної влади функції, які їм не властиві.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що місцеве самоврядування в Україні має глибокі історичні традиції свого розвитку і впливу на державотворчі процеси. Інститут місцевого самоврядування пройшов декілька періодів своєї історії і мав різні ступені прояву, від Магдебурзького права до майже цілковитої відсутності вияву у радянські часи. Своє відродження місцеве самоврядування почало на початку 1990-х рр., використовуючи багатий історичний досвід.

У кожен з періодів місцевого самоврядування характеризується певними рисами, які змінюються з часом і відображають ставлення держави до нього. На різних етапах розвитку самоврядування на українських землях виникали різні його моделі, що мали свою систему, суб'єктно-об'єктний склад, спосіб формування, компетенцію, відносини з державою.

Сьогодні місцевого самоврядування в Україні знаходиться на якісно новому етапі свого розвитку. Усебічний розвиток, підтримка і гарантування місцевого самоврядування в Україні є однією з підвалин конституційного ладу, найпріоритетнішим напрямком розвитку її державної політики, способом децентралізації державних функцій, а також формою реалізації прав і свобод людини на місцевому рівні.

Література:

1. Баймуратов М. О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: основні ознаки й особливості. Актуальні проблеми виконання законів України «Про місцевого самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації»; за ред. В. В. Кравченка. Київ: Атіка, 2003. С. 71-87.
2. Шаповалова А. Еволюція самоврядних інституцій на теренах України в процесі історичного розвитку. Віче. 2009. № 8. С. 27-29.
3. Касинюк Л. А. Місцеве самоврядування: історія і сучасність. Проблеми вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування: матеріали наук.-практ. конф., Харків, 4-5 грудня 2001 р. / за ред. М. І. Панова. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2002. 301 с.
4. Батанов О. В. Муніципальне право України: підручник / відп. М. О. Баймуратов. Харків: Одіссей, 2008. 528 с.
5. Лазор О. Д. Інституціоналізація публічної самоврядної влади в Україні: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. 440 с.
6. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: Навчальний посібник. Київ: КНТ, 2010. 232 с.

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СПІВВІДНОШЕННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЙ «ЗАКОНОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ», «ЗАКОНОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС», «ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ», «ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС»

Гуменяк Віра Олександрівна,